

УДК 373.5.011.33:7/9

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ: «ДІАЛОГ КУЛЬТУР» У ЗМІСТІ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

С. В. Косянчук, аспірант, Інститут педагогіки НАПН України

Автор наголошує на потребі конструювати зміст гуманітарних предметів з огляду на формування ціннісно-смыслових орієнтацій старшокласників. У статті також схарактеризовано деякі особливості формування ціннісно-смыслових орієнтацій старшокласників, розглянуто зміст предметів гуманітарного циклу як чинник розвитку мотиваційної і пізнавальної сфери особистості.

Ключові слова: *зміст освіти, ціннісно-смыслові орієнтації старшокласників, гуманітарні предмети, діалог культур, духовно-інтелектуальна особистість.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси сучасного буття, пошук безболісних шляхів зміни цінностей і ціннісних орієнтацій детермінують нинішній етап розвитку української держави, позначаються на духовному відродженні народу, що вимагає особливої уваги з боку науковців і педагогів-практиків до світу цінностей молоді як нашого майбутнього, як запоруки суспільного прогресу.

Ціннісно-смыслові орієнтації (а отже, цінності-цілі, цінності-смысли, цінності-потреби), з огляду на означене, а також тяжіння освітніх парадигм до гуманізації, гуманітаризації, з іншого боку, позначаються на ставленні людини і до матеріальних, і духовних цінностей.

Процес формування в учнів старшої школи ціннісно-смыслових орієнтацій, а отже, і системи знань про людину має об'єктивно-суб'єктивні передумови, де об'єктивні визначають спрямованість науки на адекватне відображення дійсності й здобуття реальних знань. Окреслюючи теоретико-методологічні засади формування у старшокласників ціннісно-смыслових орієнтацій, ми акцентуємо увагу на цілісності як основній якості системи знань і на проблемах, що стосуються методологічних основ струк-

тування змісту у підручниках нового покоління. Як зазначає Г. О. Васьківська, «сучасний зміст освіти має складати науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей, а також відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва. Оскільки система цінностей і якостей особистості старшокласника розвивається і виявляється через його власні ставлення, то відповідні ціннісні орієнтації мають формуватись у процесі засвоєння знань про людину <...> доцільно включати до змісту відповідних предметів комплекси завдань, розв'язання яких передбачає осмислення, переоцінку засвоєних цінностей, що узалеженні від індивідуального розвитку свідомості, від особливостей перебігу процесів психоемоційної сфери особистості, від соціоекономічного розвитку тощо» [3, с. 10]. З іншого боку, важливе значення мають технології, за якими реалізується сконструйований зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток учнів засобами освітньої галузі «Мови і літератури» знаходить своє відображення у працях багатьох науковців (Андрєєва Я. Ф., Бондаренко Н. В., Варзацька Л. О., Волошина Н. Й., Голуб Н. Б., Жабицька Л. Г., Івашкевич Е. З., Логвіненко Н. М., Молдавська Н. Д., Нікіфорова О. І., Рожина Л. М., Сімакова Л. А., Соломка Е. Т., Чепелєва Н. В., Шелєхова Г. Т., Ярмолюк А. В., Яценко Т. О. та ін.). Сучасні наукові дослідження, серед іншого, спрямовані й на: гуманітаризацію змісту на всіх рівнях освіти (Савченко О. Я.); доцільність добору змісту підручників гуманітарного циклу для учнів старшої школи з огляду і на потребу формувати ціннісно-сміслові орієнтації старшокласників (теоретичне обґрунтування) (Васьківська Г. О., Косянчук С. В.); емоційне сприймання літературного матеріалу з огляду на життєвий досвід учнів, на вміння аналізувати явища і процеси навколишньої дійсності; унікальність соціальної позиції автора (Волошина Н. Й., Шимановський М. М.); компетентнісний підхід в літературній освіті і теоретичне осмислення художнього матеріалу як такого (Логвіненко Н. М., Фасоля А. М.); розкриття принципів і критеріїв, які визначають зміст і структуру літературної освіти; на розвиток читацької компетентності учнів як інтегрований компонент навчальних досягнень (ціннісно-світоглядні орієнтації, сформовані на матеріалі програмових художніх творів (Волошина Н. Й., Яценко Т. О.); розвиток риторичної діяльності й естетичне сприйняття твору (Бутенко В. Г., Голуб Н. Б., Шелєхова Г. Т.); розкриття ролі і значення художніх деталей у вибудовуванні учнями власних висловлювань; на оцінку літературних персонажів (у контексті змальованих автором подій, характерів героїв, їхніх думок і вчинків) (Паламар С. П., Сімакова Л. А.); розкриття можливостей інформаційно-комп'ютерних технологій і мультимедійного підручника під час вивчення української літератури в старшій школі (Бійчук Г. Л.) та ін.

Отже, особистісно орієнтоване навчання, ідея людиноцентризму в освіті, формування компетентного випускника загальноосвітнього навчального за-

кладу мають складати вершину дієвого діалогу культур. Як зазначає Р. І. Антонюк, «національна освіта повинна бути спрямована на діалог культур, що тільки зміцнить і збагатить молоду людину як носія національної культури [2, с. 36]». Діалог культур науковці трактують по-різному, але спільним у поглядах є те, що пізнати іншу культури можна тільки через рідну, а свою, як пише А. А. Машталер, «через іншу шляхом інтерпретації й адаптації їх одна до одної в умовах значеннєвої розбіжності більшої частини обох. Головний засіб цього процесу – мова, знання якої є найважливішою передумовою розуміння іншої культури. Знаючи іншу мову, я з необхідністю адаптую змісти іншої культури. Зіставляючи ж іншу і свою культури, я необхідним чином розумію цінність і своєрідність власної культури. У результаті такого розвитку культури взаємозбагачуються, забезпечуючи розвиток усєї загальнолюдської системи культури [7, с. 237]».

Наразі гостро постає проблема конструювання змісту підручників мовно-літературного циклу у напрямі розвитку в учнів мови і мовлення, навичок риторичної діяльності, що складає загалом мовно-мовленнєву компетентність. Вправне володіння як рідною, так й іншими мовами є засобом здобуття професійної освіти, професійного становлення і розвитку, збагачення особистості, яка може вести діалог культур. Розмірковуючи про діалог культур, «варто розглянути орієнтацію сучасного розуму на мультикультуралізм, усвідомлення цінності культурного різноманіття, формування толерантності й відкритості щодо «інших» культурних смислів, уміння бачити за культурним розмаїттям єдність базових, універсальних гуманістичних установок [1]».

Дослідники В. С. Біблер і А. В. Ахутін розглядають ідею діалогу культур як певний проміжок, як якесь «нічийне поле», через яке перегукуються культури. Відомий науковець Б. С. Гершунський в діалозі культур вбачає формування менталітету толерантності. Діалог культур, на думку Н. Є. Миропольської, сприяє самовизначенню у світі культури, Н. В. Якса вказує, що діалог культур слід розглядати у контексті комунікативності свідомості, за соціодинаміки культури тощо. С. О. Копилов обстоює думку, що освітній діалог культур є парадигмою формування особистісної ідентичності, а особистість – суб'єктом діалогу культур. За М. Р. Жбанковим, діалог культур – одна зі значущих для культурної динаміки форм культурної комунікації.

Мета статті – обґрунтувати необхідність конструювання змісту сучасних підручників мовно-літературного циклу з огляду на формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників у контексті діалогу культур.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи спрямованість сучасного підручника на формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників у контексті діалогу культур, вважаємо, що в основі має лежати загальний механізм формування цінностей, діалоговий і полілоговий стилі спілкування, а також розвиток рефлексійних особливостей учнів. Такий механізм, на

нашу думку, має виступати як процес передачі і прийняття знання, що має смислове навантаження.

Системи установок особистості (сформованих і/чи трансформованих під тиском глобалізаційних цивілізаційних викликів) наразі постають як проблема філософської, психологічної, педагогічної, соціологічної думки, що наважилася переглянути підходи до вивчення людини, її навчання як феномена буття [5; 6]. Відтак формування нових ціннісних орієнтацій, нових ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду людини, яка житиме і працюватиме у XXI столітті в Україні – незалежній європейській державі – вимагає фундаменталізації змісту освіти на засадах системи знань про людину [3].

Ціннісно-смилова сфера як функціональна система формує смисли і цілі життєдіяльності людини і регулює способи їх досягнення. З одного боку, ціннісно-смилові орієнтації прищеплюються людині соціумом, але з іншого, сама людина активно формує і конкретизує їх, визнаючи за власні, змінюючи чи відкидаючи цінності і смисли, пропоновані соціумом. На кожному етапі життя у людини, виходячи із соціальних цінностей або біологічних потреб, мають з'явитися певні цілі життєдіяльності, для реалізації яких необхідне розуміння (або навіть відчуття) їх сенсу. Саме така свідома мета дає людині енергію для її реалізації як пріоритетної.

Отже, в основі становлення цінностей у старшому підлітковому і юнацькому віці лежить особистісне самовизначення, що має ціннісно-смилову природу, активне визначення своєї позиції щодо суспільно виробленої системи цінностей, визначення на цій основі сенсу свого власного існування. У ранньому юнацькому віці особистісне самовизначення (тобто ціннісно-смилове самовизначення щодо цінностей) є генетично вихідним, таким, що визначає розвиток усіх інших видів самовизначення.

Зрозуміло, ціннісно-смилова орієнтація підлітка помітно відрізняється від ціннісно-смилової орієнтації дорослого. Проте, перебуваючи у розвитку, особистісне самовизначення аж ніяк не завершується в підлітковому чи ранньому юнацькому віці. Цей процес триватиме доти, доки людина живе, мислить, спілкується, діє.

Під формуванням ціннісно-смилових орієнтацій ми також розуміємо необхідність створення педагогічних умов, які ініціюють процеси осмислення, переосмислення гуманістичних цінностей, і побудову на їх основі моральної картини діяльності й поведінки учнів. Оскільки формування ціннісно-смилових орієнтацій відбувається за допомогою творчо-розвивальних технологій та інформаційно-пошукових ситуацій, то аж ніяк не можна оминати досвіду світової цивілізація, який виступає «згорнутою» програмою життєдіяльності й слугує підставою для реалізації певної моделі особистості.

Отже, гармонійно розвинений, всебічно освічений і компетентний випускник загальноосвітнього навчального закладу – ціль і результат діяльності як освітніх, так і наукових інституцій.

Ціннісно-сміслові орієнтації детермінуються, з одного боку, власним життєвим умінням мислити, спілкуватися і діяти, а з іншого, – соціальними викликами і формуються на основі психологічних механізмів: інтеріоризації (оволодіння суспільно-історичним досвідом у взаємодії); ідентифікації (встановлення подібності на певних ознаках); інтерналізації (присвоєнні здобутого). У цьому сенсі значення і смисли – як досить нестійкі структури – узалежнені від рівня розуміння й інтерпретації дійсності, зокрема психічного буття людини, її особистого досвіду. Відтак шкільна діяльність здебільшого виступає основним чинником розвитку учня, де зміст навчальних предметів або розвиває його психологічні механізми, або стримує (іноді – шкодить, коли процвітає авторитарна педагогіка, квазінаукове адміністрування навчально-виховного процесу).

Міжкультурний підхід полягає в розкритті учневі всього багатства змісту світової людської культури. Завданнями культурологічного підходу у формуванні особистості є не тільки збереження, трансляція, відтворення й розвиток культури, але й умови для саморозвитку творчої індивідуальності людини, оволодіння нею культурними цінностями, необхідними для розвитку духовних сил, здібностей і вмінь, формування моральної відповідальності перед суспільством, забезпечення можливостей саморозвитку. Міжкультурний підхід є тим підґрунтям, на якому базується концепція міжнаціонального виховання людей, усвідомлення причетності кожної особистості до глобалізованого громадянського суспільства.

Здебільшого зміст предметів гуманітарного циклу спроможний зреалізувати міжкультурний підхід, адже це уможливорює ефективне розгортання практично орієнтованих напрямів щодо формування толерантності учнів на основі діалогу рішень, діалогу культур, мирного співіснування держав тощо. І, звичайно, розуміння мистецтва, що є за суттю творчим процесом співпереживання та інтерпретації, є феноменом активного діалогічного характеру [8].

Навчально-виховний процес у школі має бути спрямований на терпимість до звучання іншої мови, незвичних обрядів, традицій, кухні, одягу, побуту тощо. Важливо формувати в учнів готовність сприймати представників інонаціонального середовища, вести діалог на принципах довіри, рівноправ'я і співпраці.

З огляду на викладене, зазначимо, що риторична діяльність учнів ніби синтезує розумовий, мовленнєвий і комунікативний компоненти. Саме тому у процесі навчання української мови як засобу спілкування, іноземних мов, у процесі вивчення рідної і всесвітньої літератур слід приділяти значну увагу цим компонентам як складникам моделі розвитку риторичних умінь. Доречним є використання риторичного матеріалу, що дає змогу враховувати вікові особливості, а риторичні прийоми мають передбачати навчальну діяльність у групах.

Більшість дослідників розуміють риторичну діяльність як мисленнево-мовленнєву, спрямовану на створення переконувального й дієвого слова з метою взаємодії з особистістю, аудиторією й позитивного впливу на неї. Важливим елементом риторичної діяльності є риторичні вміння. З метою з'ясування дефініції поняття «риторичні вміння» було проаналізовано погляди вчених на сутність і взаємозв'язок понять «знання», «навички», «вміння». Ми дотримуємося поглядів тих науковців, хто вважає вміння утвореннями вищого порядку, ніж навичка, і визначає знання й навички як основу формування вмінь. Особливість оперування вмінням як таким залежить від рівня усвідомлення суб'єктом своїх можливостей управляти (регулювати) цим безперервним процесом, що розгортається за звичних обставин, а також вибудовується (моделюється) у нових, змінених і нестандартних умовах, які аж ніяк не виключають спілкування з носіями інших культур. Отже, суб'єкти передачі інформації під час спілкування займають активну позицію, вони усвідомлено контактують (відбуваються трансакції), обмінюються інформацією, водночас видозмінюють її, доповнюють, уточнюють, активно оперують нею. Тобто у процесі обміну інформацією між учасниками спілкування відбувається вироблення нової інформації, яка є їхнім спільним надбанням [4].

Тісна співпраця з педагогами Київської гімназії східних мов №1 переконливо довела, що діалог культур – важливий освітній і виховний тренд сучасного глобалізованого світу. Учитель-методист китайської мови, заслужений вчитель України Л.Г. Сократова зазначає, що навчити дітей вести діалог культур не просто. Одна з проблем – відсутність підручників з умовною змістовою лінією «діалог культур». Точніше – відповідних навчально-методичних комплексів.

На велике переконання учителів світової літератури С.М. Рудакової, інформатики та інформаційних технологій С.Є. Ковш і практичного психолога Н.Б. Темрякович (НВК «Чаплинська школа-гімназія», Херсонська обл.), ефективне формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості учнів, розгортання діалогу культур уможлиблюється завдяки інтегровано-бінарним урокам-проєктам. Участь учителів у реалізації програми «Intel® Навчання для майбутнього» допомогла переосмислити пріоритети певних методів, прийомів і видів навчальної діяльності, з допомогою яких значно активізовано навчальний процес і залучено до співпраці учнів.

Наразі підготовлено і проведено низку уроків-проєктів і виховних заходів: інтегровано-бінарні уроки зі світової літератури, основ інформатики – Оскар Уайльд «Портрет Доріана Грея» (10 клас), Милорад Павич «Дамаскин» (11 клас); інтегровано-бінарний урок з української літератури, основ інформатики та історії України – Микола Хвильовий «Я (Романтика)»; інтегровано-бінарний урок зі світової літератури та основ інформатики з використанням психологічних прийомів – «Її величність Людина!?»

(людина в повісті-притчі Ернеста Хемінгуея «Старий і море» та сучасне трактування теми учнями); узагальнювальний урок з теми «Графічний редактор CorelDraw» (11 клас); інтегровано-бінарний урок зі світової літератури, української літератури, інформатики з психологічним супроводом – «Позакласне читання. «Сильне, як смерть» (тема кохання у творах Григора Тютюнника «Три зозулі з поклоном» та Олександра Купріна «Гранатовий браслет»), узагальнювальний урок з теми «Інформаційні технології персональної та колективної комунікації», 11 клас); виховна година – «Суд над комп'ютером» (10 клас).

Висновки. Фундаментом культури особистості є україномовна та іномовна освіта, а також надбання класичної і сучасної української та світової літератур як мистецтва слова, образу і думки, як горнила почуттів, емоцій і переживань. Саме тому основні зусилля науковців і педагогів-практиків мають бути спрямовані на оновлення змісту освіти з огляду на потребу посилення його особистісно-сміслової спрямованості. Особливості формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників мають лежати у площині емоційно-ціннісних переживань і ставлень учнів. З іншого боку, реалізація змісту цих навчальних предметів має ґрунтуватися на компетентнісній основі. Отже, принципи навчання мають відповідати особистісно орієнтованій парадигмі освіти, де учень є суб'єктом навчально-виховного процесу, а гуманітарно-гуманне тло, феномен «діалогу культури» забезпечуватиме становлення молоді людини як громадянина незалежної країни, готового жити і працювати у бурхливому світі інформаційних та інформатизаційних перетворень.

Література

1. Алиева Н. З. Становление информационного общества и философия образования [Электронный ресурс] / Н. З. Алиева, Е. Б. Ивушкина, О. И. Лантратов. – М. : изд-во «Академия Естествознания», 2008. – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/23>
2. Антонюк Р. І. До питання виховання моральної відповідальності майбутнього педагога [Текст] / Р. І. Антонюк // Проблеми освіти: наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2009. – Вип. 61. – 189 с. – С. 33 – 38.
3. Васьківська Г. О. Формування системи знань про людину у старшокласників: теорія і практика : монографія [Текст] / Г. О. Васьківська. – К. : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 512 с.
4. Косянчук, С. В. Роль і місце риторики у сучасній школі: результати досліджень [Текст] / [авт. кол.: Шелехова Г. Т., Голуб Н. Б., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І., Федорчук Т. М., Косянчук С. В.] // Навчання старшокласників української мови на академічному рівні : посіб. для вчителя. – К. : Пед. думка, 2012. – 208 с. – С. 71 – 83.

5. Кремень В. Г. Людина перед викликом глобалізації: творчість, людина, освіта [Текст] / В. Г. Кремень // Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / [за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Пед. думка. – 2008. – 472 с.

6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія [Текст] / В. Г. Кремень. – К. : Пед. думка. – 2009. – 520 с.

7. Машталер А. А. Культура в просторі інноваційного мислення [Текст] / А. А. Машталер // Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / [авт. кол.; за ред. В. Г. Кременя]. – К. : Пед. думка. – 2008. – 472 с.

8. Миропольська Н. Є. До проблеми визначення базових компетентностей учнів старшої школи [Текст] / Н. Є. Миропольська // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць до 15-річчя АПН України : У 5-ти т. – Том 1. Теорія та історія педагогіки. – К. : Пед. думка, 2007. – 360 с.

References

1. Alieva, N.Z. Stanovlenie informatsionnogo obshchestva i filosofia obrazovaniia [E'lektronny' i` resurs] / N.Z. Alieva, E.B. Ivushkina, O.I. Lantratov. – M. : Izd-vo «Akademiia Estestvoznaniia», 2008. – Rezhim dostupa: <http://www.rae.ru/monographs/23>

2. Antoniuk, R.I. Do pitannia vihovannia moral'noï vidpovidal'nosti mai'butn'ogo pedagoga [Tekst] / R.I. Antoniuk // Problemi osviti: nauk. zb. / Institut innovatsii`nikh tekhnologii` i zmistu osviti MON Ukraïni. – K., 2009. – Vîp. 61. – 189 s. – S. 33–38.

3. Vas`kivs`ka, G. O. Formuvannia sistemi znan` pro liudinu u starshoclasnikiv: teoriia i praktika : monografiia [Tekst] / G. O. Vas`kivs`ka. – K. : Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2012. – 512 s.

4. Kosianchuk, S. V. Rol` i mistce ritoriki u suchasniï` shkoli: rezul`tati doslidzhen` [Tekst] / [avt. kol.: Shelehova G. T., Golub N. B., Bondarenko N. V., Novos`olova V. I., Fedorchuk T. M., Kosianchuk S. V.] // Navchannia starshoclasnikiv ukraïns`koï movi na akademichnomu rivni : posib. dlia vchitelia. – K. : Ped. dumka, 2012. – 208 s. – S. 71–83.

5. Kremen`, V. G. Liudina pered viclikom globalizatsii: tvorchist`, liudina, osvita [Tekst] / V. G. Kremen` // Fenomen innovatsii`: osvita, suspil`stvo, kul`tura: monografiia / [za red. V. G. Kremenia]. – K. : Ped. dumka. – 2008. – 472 s.

6. Kremen`, V. G. Filosofiia liudinocentrizmu v strategiiaakh osvitn`ogo prostoru : monografiia [Tekst] / V. G. Kremen`. – K. : Ped. dumka. – 2009. – 520 s.

7. Mashtaler, A. A. Kul`tura v prostori innovatsii`nogo mislennia [Tekst] / A. A. Mashtaler // Fenomen innovatsii`: osvita, suspil`stvo, kul`tura: monografiia / [avt. kol. ; za red. V. G. Kremenia]. – K. : Ped. dumka. – 2008. – 472 s.

8. Miropol`s`ka, N. Є. Do problemi viznachennia bazovikh kompetentnostei` uchniv starshoi` shkoli [Tekst] / N. Є. Miropol`s`ka // Pedagogichna i psihologichna

nauki v Ukraïni : zb. nauk. prac` do 15-richchia APN Ukraïni : U 5-ti t. – Tom 1. Teoriia ta istoriia pedagogiki. – K. : Ped. dumka, 2007. – 360 s.

С. В. Косянчук

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТАРШЕКЛАССНИКОВ: «ДИАЛОГ КУЛЬТУР» В СОДЕРЖАНИИ СОВРЕМЕННОГО УЧЕБНИКА

Автор акцентирует внимание на необходимости конструировать содержание гуманитарных предметов с учетом формирования ценностно-смысловых ориентаций старшеклассников. В статье также охарактеризованы некоторые особенности формирования ценностно-смысловых ориентаций старшеклассников, рассмотрено содержание предметов гуманитарного цикла как фактор развития мотивационной и познавательной сферы личности.

Ключевые слова: содержание образования, ценностно-смысловые ориентации старшеклассников, гуманитарные предметы, диалог культур, духовно-интеллектуальная личность.

S. V. Kosyanchuk

FORMATION OF THE VALUABLE-SENSITIVE ORIENTATIONS OF THE HIGH SCHOOL PUPILS: «THE DIALOGUE OF CULTURES» IN THE CONTENT OF A MODERN TEXTBOOK

The author focuses on designing the content of the Humanities considering the formation of value-semantic orientations of high school students. «Value-sense orientations» were opened and important of their forming in the high school students. The article deals with some of the peculiarities of value-semantic orientations forming in high school students; the content of the Humanities as a factor of motivation and cognitive areas of personality is described. The article tells about the subjects content of humanitarian cycle of the high school, which are conformity of the value-sense load. The focus is on the learning curricula, textbooks and manuals, which contents should be aimed at building of the value-sense orientations of the high school students. The author says that the content of modern textbooks in Humanities should have tasks in Rhetoric. The goal is to form the value-semantic orientations in high school students. In the learning process it will cause a positive learning reflection, effectively form value-semantic orientations.

Keywords: educational content, value-semantic orientations of high school students, the Humanities, the formation of the spiritual and intellectual personality.